

MUDURNU'DA TASAVVUF*

Doç. Dr. Serdar UĞURLU*

ÖZ

Bolu ili Mudurnu ilçesi, Türk tasavvuf tarihi açısından oldukça önemli bir yerleşim yeridir. Özellikle Halvetî ekolünün ve temsilcilerinin bu ilçede faaliyetlerini yoğunlaştırdığı görülmektedir. Halvetî ekolünü Mudurnu'ya ilk getiren sûfi, Davut el-Halvetî olmuştur. Davut el-Halvetî, XV. yüzyılda yaşamış tasavvufun büyüklerinden bir şahsiyettir. Mudurnu'lu olan Davut el-Halvetî, ömrünün sonuna kadar bu ilçede faaliyetlerde bulunmuş, öldükten sonra da Mudurnu'ya defnedilmiştir. Böyle olmakla birlikte, tarihi kaynaklarda da yazılı olmasına rağmen bugün onun mezarının Mudurnu'nun neresinde olduğu bilinmemektedir. Ayrıca Halvetî ekolünden gelen Nasuhi Muhammed Efendi ve öğrencileri de ilçede yıllarca faaliyette bulunmuş diğer önemli temsilcilerdendir. Mehmet Tului Efendi, Abdullah Rüşdi Efendi, Muhammed Necip Efendi gibi önemli zatların hepsi birden Halvetî ekolünün Nasuhiye şubesine bağlı olarak faaliyette bulunmuşlardır. Halvetî ekolünün bu güçlü temsilcileri yanında Mudurnu, Kadirî ekolünün de önemli bir temsilcisini barındırmaktadır. Bu kişi Mudurnulu Abdurrahim Tırsi hazretleridir. Abdurrahim Tırsi hazretleri, Eşreoğlu Rumi hazretlerinin halifesidir ki Eşreoğlu Rumi de Kadirî ekolünün Anadolu'daki kurucusudur. Kurduğu ekolün adı Eşrefiyye'dir. Bu Kadirî ekolü, Anadolu'da yeterince yaygınlık gösterememiştir. Sadece İznik ve çevresinde etkili olabilmiş bir koldur. Görüldüğü üzere, Mudurnu ilçesi, Halvetî ve Kadirî ekolleri için mekân olmuş önemli bir beldedir. Bunların dışında ayrıca Mudurnu merkezde ve tepelerde dizili olan türbeler de dikkatleri çekmektedir. Yeşil türbe, Doruk Baba türbesi ve Arslan Baba türbesi bunlardan sadece üçüdür ve bu türbelerde de tam olarak kimlerin yatmakta olduğu maalesef meçhuldür. Davut el-Halvetî gibi bir büyük zatın bugün Mudurnulu olduğunu bilmemizle birlikte ve Mudurnu'da gömülü bulunmasına rağmen mezarının bilinmiyor olması, bu kimliği belirsiz olan türbe ve derviş kabirlerinin daha iyi incelenmesi gerekliliğini bir kez daha göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadirîlik, Halvetîlik, Tasavvuf, Sufi, Davut el-Halvetî, Mudurnu

SUFISM IN MUDURNU

ABSTRACT

Mudurnu district of Bolu province is a valuable place for Turkish Sufism. In particular, the Halvetî school and its representatives seem to have intensified their activities in this district. The Sufi Davut al-Halvetî who first brought the Halvetî school to Mudurnu. David al-Halvetî was one of the great mystics of the mysticism that lived in the 15th century. Davut al-Halvetî from Mudurnu has been in this district for the rest of his life. Although it was written in historical sources where he was buried in Mudurnu after his death, it is not known where his grave is today. Sir Nasuhi Muhammed from the Halvetî school and his students were people who had been in the county for years. Sir Mehmet Tului, Sir Abdullah Rüşdi, Sir Muhammed Necip, all of them have been operating under the Nasuhiye branch of Halvetî School. Besides these powerful representatives of the Halvetî school, Mudurnu also holds an important representative of the Kadirî school. This person is the lover of Mudurnulu Abdurrahim Tırsi. Abdurrahim Tırsi is the caliph of Eşreoğlu Rumi, who is the founder of Kadirî school in Anatolia. The name of the

* Çalışmada, "21-22 Eylül 2018 Uluslararası Mudurnu Araştırmaları Ahilik ve Halk Kültürü Sempozyumu"ndan sunulmuş olan *Mudurnu'da Halvetîlik* adlı bildiri ile "*Menâkıpnâme-i Mustafa Safî-i Amedî*" adlı kitap çalışmasından faydalanılmış; çalışma yeni şekliyle kapsam ve muhteviyatı genişletilerek makale haline getirilmiştir.

* Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sugurlu@ibu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-1714-4858

school he founded is Eşrefiyye. This Kadirî school was not widespread in Anatolia. Only in Iznik and around it can be effective. As it is seen, Mudurnu district is a valuable place for Halvetî and Kadirî schools. Apart from these, there are also shrines in Mudurnu center and hills. The green tomb, Doruk Baba tomb and Arslan Baba tomb are only three of them, and it is not known exactly who lies in these tombs. Although we know that a great person like Davut al-Halvetî is today Mudurnulu and that his tomb is not known although it is buried in Mudurnu, it is necessary to examine the tombs and the tombs of this unidentified tomb better.

Keywords: Kadirî, Halvetîsm, Sufism, Sufi, Davut el-Halvetî, Mudurnu

Giriş

Bolu ili ve bulunduğu coğrafi bölge, zengin tabii yapısı ve jeopolitik konumu nedeniyle, en eski çağlardan itibaren farklı milletlerin ve dinlerin gözde yaşam merkezlerinden biri olmuştur. Bolu'nun zengin tabii yapısı ve konumu, Protohititler'den başlayarak; Hititler, Traklar, Frigler, Lidyalılar, Roma, Bizans ve sonraki süreçte Türk toplulukları için bölgeyi cazip hale getirmiştir.

Osmanlı-Türk hâkimiyeti öncesi Bolu bölgesi yani Bitinya, Roma İmparatorluğunun beş vilayetinden biridir. İmparator Claudius zamanında buraya Claudiopolis adı verilmiş; İmparator Hadrionus (117–138) döneminde Klodyopolis bir ticaret merkezi haline gelmiş ve çok geçmeden 313'te Roma İmparatoru Konstantin tarafından Hıristiyanlığın kabul edilmesiyle Klodyopolis de piskoposluk olmuştur (Ramsay, 1967:19). Bölgenin Türk hâkimiyetine geçmesi ise Sultan Melikşah dönemine rastlamaktadır. Orta Anadolu'ya kadar bölgenin fethi tamamlandıktan sonra Sultan Melikşah, batı Anadolu'nun fetih görevini Kutalmış oğlu Süleyman'a vermiş, "Kutalmış oğlu Süleyman alacağı yerlere yerleştirilmek üzere yanına 100 binden fazla Türkmen ailesi katmıştır" (Konrapa, 1960:90). Süleyman'ın 120 bin kişilik bir kuvvet ile güney ve doğu Anadolu fetihlerini tamamlaması ve Konya'yı da merkez yapması sonucu 1076 yılına gelindiğinde artık bütün Anadolu Türk hâkimiyetine girmiştir. Bu bağlamda Kutalmış oğlu Süleyman Bey Bolu'nun ilk "*fatih*" konumunda bir Türkmen gazisidir. Zayıf bir rivayete göre ise Bolu'nun ilk fatihi, bugün mezarı İzmit'te bulunan, Horasan'dan kalkıp harbe geldiği söylenen ve asıl adı Hacı Hamza olan ancak Aslahuddin Hazretleri diye bilinen bir Horasan erenidir (Konrapa, 1960:91). Bu rivayet zayıf bir rivayet olması bakımından itibar görmemiştir.

Anadolu'nun Türkleşme-İslamlaşma süreci ilk olarak X. yüzyılda başladığı kabul edilirse bu sürecin ancak XIII. yüzyılda tamamlanabildiği görülmektedir. Bu uzun fetih sürecinde Selçuklu hükümdarları ile Osmanlı sultanları kadar onlarla beraber hareket eden Horasan erenleri ile Anadolu dervişleri de olabildiğince aktiftirler. Fetih yollarını takip eden tarikatlar, önce Anadolu'ya ve ardından da bütün İslam coğrafyasına hâkim olmuşlardır. Tarikatların faaliyetlerini Bolu'ya kadar ulaştırmaları ise işte bu tarihi süreçle ilişkili olarak değerlendirilmelidir.

Mudurnu ilçesi tıpkı Bolu merkezde olduğu gibi pek çok tasavvufi hareketin faaliyetlerini sürdürdüğü bir ilçemizdir. İlçede mefzun bulunan özellikle Halvetî tarikatına mensup tarikat ehlinin diğer tarikatlara nazaran çok daha fazla olması bu bölgede Halvetîliğin daha fazla etkin olduğu sonucunu doğurmaktadır. Halvetî büyüklerinden Davud el-Halvetî'nin, Muhammed Nasûhî Efendi'nin, Abdullah Rüşdü Efendi'nin, Halil Rahmi Efendi'nin, Mehmed Tulûî Efendi'nin ve daha nice Halvetî büyüğünün

Mudurnu'da faaliyetlerde bulunduğu görülebilmektedir. Halvetîliğin dışında Mudurnu ilçe sınırları içerisinde Kadirî tarikatı ile Zeyniyye tarikatı gibi iki büyük tarikatın da önemli temsilcileri bulunmaktadır. Zeyniyye tarikatından Fahreddîn-i Rûmî ile Kadirî tarikatından Abdurrahim Tırsî hazretlerinin kabirlerinin Mudurnu'da olması bölgenin manevi atmosferini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Üstelik bu atmosferi Göynük'te metfun bulunan Akşemseddin hazretleri ile Ömer Sikkîn hazretlerinin de beslediğini düşünecek olursak Mudurnu bambaşka bir belde haline gelmektedir.

1. Tarikat-ı Halvetîyye'nin Mudurnu'daki Faaliyetleri

Halvetîyye tarikatı Türk tasavvuf tarihi açısından değerlendirilecek olursa Osmanlı-Türk coğrafyasında faaliyet yürütmüş tarikatlar arasında en önemli tasavvufi hareketlerden biridir. Halvetîliğin kurucusu, Azerbaycan kökenli, İbrâhim Zâhid-i Geylânî'nin halifelerinden biri olan ve Harizm'de irşâd faaliyetinde bulunan Ahi Muhammed b. Nûr el-Halvetî (ö.1378-9)'dir. Böyle olmasına rağmen kendisinden sonra tarikatın başına geçen ve Halvetîliği bir tarikat olarak kurup sistemleştiren Ömer el-Halvetî (ö.1397) tarikatın pîri olarak kabul edilir. XVII. yüzyılda Cemâleddîn Hulvî Efendi, "Lemezât-ı Hulviyye" adlı eserinde Ömer el-Halvetî ile ilgili olarak (1993:345) "*Künyesi Ebû Abdillâh'dır. Lâkabı Sirâceddîn'dir. Babasının ismi Ekmeleddîn'dir. Soy ve nesebi Şirvân'ın ünlü şeyh ailelerine çıkması sebebiyle Şehzâdelerdendir. Şeyh Muhammed ile kardeş çocuklarıdır. Babaları Gilan nahiyelerinden Lâhcân'da oturmakta idi. Şeyh Ömer hazretleri, işte burada doğmuşlar, büyümüşler ve daha sonra Harezme gelip Şeyh'e inâbet ederek hizmetlerine girmişlerdir*" şeklinde bilgiler vermektedir. "Ömer el-Halvetî bir çınar ağacının kovuğunda halvet ettiği için, yani yalnız başına ibadete koyulduğundan, bir rivayete göre de kırk erbaini birbiri üstüne çıkardığından, yâni kırk gün yalnız olarak ibadeti kırk kere birbirine uladığından, bir başka rivayetteyse yalnız olarak zikrettiğinden "Halvetî" diye anılmıştır" (Gölpınarlı, 1969:205).

Ömer el-Halvetî'nin ölümünden sonra tarikat silsilesi Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî (ö.1463)'ye kadar ulaşır. Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî, Halvetî tarikatının ikinci pîri yani *Pîr-i Sâni*'si olarak kabul edilir. Ömer el-Halvetî ile Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî'nin doğum ve ölüm yerleri Azerbaycan olduğu için tarikatın çıkış yeri de bu bölgedir. Daha sonra tarikat "Anadolu'ya, Anadolu'dan da Balkanlar, Suriye, Mısır, Kuzey Afrika, Sudan, Habeşistan ve Güney Asya'ya kadar yayılmıştır. Halvetîyye, Anadolu'ya Sadreddîn Hiyavî'nin halifelerinden Amasyalı Pîr İlyas tarafından getirilmiştir" (Uludağ, 1997:394). Halvetîliğin Anadolu'ya girişi bu yolla yaklaşık olarak XIV. yüzyıla kadar inebilmektedir. Tarikatın faaliyetlerinin Bolu'ya ulaştığı asırlar ise daha çok XV ve XVI. yüzyıllar olmuştur.

Bu bağlamda geçmişten günümüze Bolu'da bulunmuş ya da bir şekilde yolu Bolu'dan geçmiş olan Halvetî büyüklerinden ilk akla gelenler Mudurnulu Dâvûd El-Halvetî, Kemâl-i Ümmî, Hayreddin-i Tokadî, Şeyh Şaban-ı Velî ve Konrapalı Muslihuddîn Efendi gibi bazı âbide şahsiyetlerdir. Bu âbide şahsiyetlerin yanında Bolu ve çevresi, adı sanı pek duyulmamış Halvetî meşâyihinin da irşâd mekânı olmuştur. Bunlardan ilk akla gelenler Mustafâ Safî Efendi, Nasrullâh Sırrı Efendi, Geredeli Şeyh Aziz Halîl Efendi, Geredevî Şeyh Abdullâh Efendi ve Mudurnulu Halîl Rahmi Efendi gibi şahsiyetlerdir. Bu isimler ayrıca Bolu'da tarikat-ı Halvetîyyenin de son temsilcileridir.

Halvetîliğin Bolu'daki, özellikle Bolu merkezde ve Gerede ile Mudurnu ilçelerindeki faaliyetlerinde bu isimler devamlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1. Mudurnulu Dâvûd El-Halvetî (ö.1507)

Mudurnu ilçesi tarihi süreçte bulunduğu konum gereği ticari bir merkez olmasının yanında siyasi ve dini bakımdan da önemli bir yerleşim merkezidir. Seyahatnameye göre XIII. yüzyılda İbnî Battûta *Muturnî*'den geçmiştir. Mudurnu ilçesinde karşımıza çıkan ilk önemli mutasavvıf, Mudurnulu Dâvûd El-Halvetî'dir. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi IX. Cildinde (1994:28): "*Bolu'nun Mudurnu kazasında doğdu. Bağdat'ta tahsil gördükten sonra Amasya'ya giderek Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'nin halifelerinden Habîb Karamânî'ye (ö. 902/1497) intisap etti. Bir süre sonra şeyhi tarafından Halvetîliği yaymak üzere Mudurnu'ya gönderildi ve orada vefat etti*" şeklinde bilgiler geçmektedir. Dâvûd El-Halvetî, XV. yüzyılda Halvetîliği sadece Mudurnu'ya değil Bolu'ya ve hatta batı Anadolu'ya da getiren ilk mutasavvıftır. Mudurnulu Dâvûd el-Halvetî silsilede Habîb-i Ömerî (Karamânî) (ö.902/1497)'den sonra gelmektedir yani onun halifesidir ve onun üzerinden Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'ye bağlanmaktadır. Buna göre Dâvûd el-Halvetî'nin silsiledeki konumu şu şekildedir.

1. Hz. Peygamber (s.a.v.),
2. Hz. Ali (o.29/661),
3. Hasan-ı Basrî (ö.110/728),
4. Habîb-i Acemî (156/774),
5. Dâvûd-ı Tâî (ö.165/782),
6. Ma'rûf-ı Kerhî (ö.200/815),
7. Seriy-i Sakatî (ö.253/867),
8. Cüneyd-i Bağdâdî (ö.297/910),
9. Mimşâd-ı Dîneverî (ö.299/912),
10. Muhammed-i Dîneverî (ö.340/951),
11. Muhammed el-Bekrî (ö.380/990),
12. Ömer-i Bekrî (ö.487/1094),
13. Vahyuddîn-i Kâdî (ö.442/1050),
14. Ebû Necîb-i Suhreverdî (ö.598/1201),
15. Kutbuddîn-i Ebherî (ö.622/1225),
16. Muhammed-i Necâşî (Rukneddîn),
17. Şehâbeddîn-i Tebrîzî (ö.702/1302),
18. Seyyid Cemâleddîn (ö.652/1255),
19. Şeyh İbrâhîm-i Zâhid (ö.705/1305),
20. Şeyh Muhammed (ö.780/1378),

21. Pîr Ömer-i Halvetî (ö.750/1349),
22. Ahî Mîrem (ö.812/1409),
23. Hacı İzeddîn (ö.828/1424),
24. Pîr Sadreddîn (ö.860/1455),
25. Seyyid Yahyâ (ö.868/1463),
26. Habîb-i Ömerî (Karamânî) (ö.902/1497)" (İslamoğlu, 2009:s.46).

Dâvûd el-Halvetî âlim bir kişilik olmasının yanında devrinin önemli şeyhlerinden de biridir. "*Hediyyetü'l-Ârifin*"de adı Dâvûd b. Muhammed el-Mudurnî er-Rûmî olarak kaydedilen şair sûfi, "Şeyh Dâvûd", "Dâvûd Efendi", "Dâvûd el-Mudurnî" gibi isimlerle de zikredilmiştir. Şiirlerinde ise "Halvetî" mahlasını kullanmıştır. Kaynaklarda Mudurnulu oluşu hususunda ittifak bulunmakla birlikte doğum tarihi konusunda hiçbir bilgi yer almamaktadır. Dâvûd-ı Halvetî "Uzun Dâvûd" olarak da tanınır. ... Mürşidi kendisinden memleketine dönmesini ve orada irşad ile meşgul olmasını istemiş, bunun üzerine Dâvûd-ı Halvetî Mudurnu'ya gitmiştir" (Reis, 2016:426). "İsfendiyaroğulları nezdinde büyük itibarı vardır. Nitekim İsfendiyaroğulları Hükümdarı İsmâil Bey'in kardeşi ve rakibi olup Kızıl Ahmed diye bilinen Emîr Ahmed'in kendisinden bazı tasavvufî meselelerin izahını yapan bir eser yazmasını istemesi bunu açıkça göstermektedir. Taşkoprüzâde, Kızıl Ahmed'in Dâvûd-i Halvetî'ye bir mektup göndererek ondan "*devâir-i hams*" hakkında bilgi istediğini, şeyhin de buna cevap olarak *Gülşen-i Tevhîd* adını verdiği büyük bir kitap yazdığını, Türkçe ve Arapça ile karışık olarak telif edilen bu eserin tarikat ehli arasında çok rağbet gördüğünü kaydeder. Eserin "Sebeb-i Te'lîf" bölümünde ifade edildiğine göre de Dâvûd-i Halvetî, Kızıl Ahmed'in isteği üzerine mensur küçük bir risâle yazarak ona okumuş, bu risâleyi pek beğenen Kızıl Ahmed'in arzusu üzerine daha sonra aynı konuda manzum olarak *Gülşen-i Tevhîd* adlı eserini kaleme almıştır. Eserin dörtte birini atvâr-ı seb'a konusu teşkil eder; diğer bölümlerde ise bazı âyet ve hadislerle Hz. Ali'nin ve Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr, Şehâbeddin es-Sühreverdî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Mevlânâ Celâleddin, Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî, Habîb Karamânî gibi ünlü sûfilerin sözleri tercüme ve şerh edilir"(Uslu, 1994:28). Dâvûd El-Halvetî 933/1527'de Mudurnu'da vefât etmiştir. Kaynaklarda her ne kadar Mudurnu'da vefat etmiş olarak gösterilse de mezarının Mudurnu'nun neresinde olduğuna dair bir vesikaya ya da adının yazılı olduğu bir mezar taşına rastlanılmamıştır.

"Dâvûd-ı Halvetî eserinin sonunda *Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk*'in Mudurnu'da kaleme alındığını belirtmiş (10359. beyit); son beyitlerinde de hemşehrilerini unutmuyarak onlara dua etmiştir. Şâir bu beyitlerde Cenâb-ı Hak'tan Mudurnu halkının hepsinden razı olmasını; büyük-küçük, kadın-erkek demeden hepsine rahmetiyle muamele ederek cehennemden âzâd etmesini ve cennetine koymasını, en önemlisi de Cemâlu'llâh ile şerefliendirmesini istemiştir:

Hem dahi şehri Mudurnu kavminün

Razı olsun cümlesinden Hakk anun

Ulu kiçi merd ü zen kamusına

Rahmet idüp koymasun tamusına

Cennetini anlara dâr eylesün

Gözlerin lâyıık-ı dîdâr eylesün”(İslamoğlu, 2007:30)

“Dâvûd-ı Halvetî'nin oğlu Mehmed Efendi'den başka kendisi gibi şair olan Kâşifî mahlaslı bir halifesi bulunmaktadır. Şehristanî'nin *Milel ve'n-Nihal* isimli eseri tarzında *Tehzîbü'l-akâid ve Müfîdetü'l-fevâid* isimli bir eser yazmış olan Kâşifî mehdilik iddiası sebebiyle idam edilmiştir” (Reis, 2016:427).

1.2. Mudurnulu Halîl Rahmi Efendi (ö.1867)

Mudurnu'da metfun bulunan Halvetî şeyhlerinden bir diğeri Mudurnulu Halîl Rahmi Efendi'dir. Halil Rahmi Efendi'nin mezarı bugün Kanuni Sultan Süleyman Câmî önündeki türbededir.

Resim 1: Rahmi Efendi Türbesi (Soldan 2. Sanduka)
Türbenin dışarıdan Görünümü

Resim 2:

Halîl Rahmi Efendi, Halvetî terbiyesini önce Bolu merkezde Aktaş Dergâhı'nda Mustafa Safî-i Amedî Efendi'den ve daha sonra onun ölümü üzerine ise halifesi olan Geredeli Abdullah Efendi'den almıştır. Geredeli Abdullah Efendi bir müddet eğitimine devam ettiği Mudurnulu Halîl Rahmi Efendi'ye itmâm-ı sülûk eylediklerinden ötürü

hilâfet tâcını giydirip kendisini vazifeli olarak Mudurnu'ya post sermeye göndermiştir. Halîl Rahmi Efendi memleketi olan Mudurnu'ya geldikten sonra Sultân Süleymân Câmî yanında irşâda başlamıştır. Halîl Rahmi Efendi burada Muhammed Necib Efendi'yi yetiştirmiştir. Sadık Vicdânî'nin verdiği bilgiye göre "Muhammed Necib Efendi, Cellad Çeşmesi mevkiindeki evinde kurduğu dergâhta tarîkatını yaymış, 21 Cumâde'l-ûlâ 1307'de (13 Ocak 1890) vefât ederek Sünbül Sinan Dergâhı avlusunda toprağa verilmiştir. Meclis-i Meşâyih müfettişi ve Kanlıca'da Atâullah Efendi dergâhı şeyhi, Şeyh Fahreddîn Efendi de Necib Efendi'nin oğludur" (Vicdâni, 1995:220).

Halîl Rahmi Efendi kaynaklarda tasavvufi hakîkatlere âşına bir zât olarak anlatılmaktadır. Aynı zamânda halîm, selîm ve tam bir teslîmiyet sahibidir. İbrahim Hilmi Beyin Menâkıbnâme-i Mustafa Safî-i Amedî'de anlattığına göre Halîl Rahmi Efendi "Zamân-ı hümâyûnlarında feyzleri o kadar güçlüdür ki en kabiliyetsiz kimseler dahi onun feyzinden nasiplenebilmişlerdir. Hattâ dervişleri arasında pek sevilmeyen ve kabiliyeti de iyi olmayan Hamamcı Mehmed Efendi bile Halîl Rahmi Efendi'ye tâbi olduktan kısa bir süre sonra tekmi'l-i kemâl ederek hilâfet alabilmişlerdir" (Hilmi, v. 20a). İbrahim Hilmi Bey yazdığı menâkıbnâmede Halîl Rahmi Efendi'yi Mudurnu'da tıpkı hocaları gibi tarîk-ı Halvetî'ye yolunda iyi yetişmiş ve kemâle ulaşmış bir zât olarak tarif eder. Onun dilinden menâkıbnâmede Halil Rahmi Efendi şu şekilde anlatılmaktadır:

"Halîl Rahmi Efendi ömrü oldukça dünyâ işlerinden hiç bir şeye karışmayıp mahviyet ve tarîkat-ı aliyede de istikâmet ederler idi. Halîl Rahmi Efendi küçüklüklerinden beri hiçbir Halvetî terk etmeyip, genellikle hakîkate teslîm olurlar idi. Halîl Rahmi Efendi tasavvufi ömürleri boyunca iki defa riyâzet ve tam bir dikkatle erbaîn çıkarmışlardır. Halîl Rahmi Efendi sûret-i zâhirîsi ile sûfi görünüşlü idi. Âhiret aklı ile de öyle bir mertebe idi ki kendisiyle dünyâ işlerinden dahi istişâre olursa zâhiren münâsip cevaplar verip sükût ederdi. Halîl Rahmi Efendi zikir esnâsında çoğu zamân cezbeye gelerek bir süre baygın kalır idi ve öyle bir derecede Allâh korkusu var idi ki kendisini taklît etmek imkânsız idi. Ayrıca yakîn ilminde de tekmi'l kemâl idiler. Halîl Rahmi Efendi işte böyle bir kimse ise de iki yüz yetmiş senesinde (1854) Rusya seferine askerlerle birlikte gidip hayli gavgada bulunmuştur. Hattâ Silistre Muhâsarası'nda da bulunmakla birlikte daha sonra Deliorman diye bilinen bir mahalde kaybolmuştur. Halîl Rahmi Efendinin şimdiki hâlde hayat ve memâtı meçhûl olduğundan anladığıma göre ise şehîd olmuştur"(Hilmi, v. 8b).

Halil Rahmi Efendi ile ilgili olarak her ne kadar menâkıbnâmede Deliorman denilen yerde kaybolup şehit olduğu şeklinde bir bilgi verilse de mezarının Mudurnu'da olması nedeniyle bu bilgi doğru değildir. Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ'da, Halîl Rahmi Efendi'nin ölüm tarihini 1284/1867-68 şeklinde kaydetmiştir (2015:93). Bu dönemde patlak veren Osmanlı-Rus Harbi'nin 1853'ten 1856'ya kadar sürdüğü düşünülecek olursa menâkıbnâmenin de yazılış tarihi hemen hemen ortaya çıkmış olmaktadır. Buna göre menâkıbnâme bu savaştan hemen sonra 1857-1860 yılları arası bir zaman diliminde yazılmış olmalıdır ve Halîl Rahmi Efendi de menâkıbnâme yazıldıktan sonraki yakın bir tarihte memleketine dönmüş bulunmalıdır.

Halîl Rahmi Efendi 1270/1853 senesinde Osmanlı-Rus Harbine devlet-i âliye tarafından gitmekle vazifelendirilince yolculuk esnasında bu durumdan haylice üzüntülü olduğu ve bir gece peygamber efendimizin silahlı oldukları halde rüyasına girerek

“Oğlum niçin teessüf edersin? Biz de seninle beraber gidiyoruz” diyerek kendisini tesellî buyurdıkları da menâkıbnâmede geçmektedir” (Hilmi, v. 8b). Halîl Rahmi Efendi, ömrü müddetince hocası olan Geredeli Abdullah Efendi’yi ve onun da hocası bulunan Mustafâ Sâfi Efendi’yi hep takip etmiştir. Sefîne-i Evliyâ’ya göre Halîl Rahmi Efendi’nin Mudurnu’da yetiştirdiği halîfleri (2015:93) “Şeyh Necib Efendi 1307/(1889-90), Şeyh İbrâhim Efendi 1304/(1886-87), Şeyh Salih Efendi, Şeyh Nasrullâh Efendi, Şeyh İbrâhim Hilmi Bey 1296/(1879), Şeyh Salih Efendi” şeklinde geçmektedir. Benzer bir bilgiye elimizdeki İbrâhim Hilmi Bey menâkıbnâmesinde de rastlanmaktadır. Buna göre Halîl Rahmi Efendi’nin Hamamcı Mehmed Efendi’den başka post serebilecek beş halîfesi daha bulunmaktadır. Bunların her birinin bilinmesi için isimleri Derviş İbrâhim Hilmi tarafından esere alınmış olup ayrıca haklarında bazı bilgiler de verilmektedir ki şöyledir:

“Evvelâ, hilâfet alup yine müridlere post-neşîn olan **Şeyh İbrâhim Efendi Hazretleri**dir ki el-yevm irşâd ve derviş terbiyesiyle meşgûldür. İkincisi, Bolu’da Şeyh Zuhûrî Kuddis-i Sirrûhü’l-âli Hazretleri dergâh-ı şerîfde irşâd ve postu seren **Şeyh Mehmed Efendi Hazretleri** olup hilâfetden üç sene sonra irtihâl buyurarak dergâh-ı mezkûr kurbunda ka’in hücre-i şerîflerine defin ve üzerlerine türbe yapılmıştır. Üçüncüsü **Şeyh Hâfız Osman Efendi Hazretleri** olmakla İzmid Sancağı’nda Yenicum’a nâm câmi’-i şerîfde post sermişlerdir. Dördüncüsü **Şeyh Hâfız İsmail Efendi** olup Ereğli Kazası’nda Aktaş nam mahalde Cündi Dergâhı’nı küşâd etmiştir. Beşincisi birâderim müşârünileyh **Mehmed Zühdü Beğ Efendi Hazretleri** olmakla emr-i Hazret-i ‘Azîz ile Bolu’da Hayreddîn Tokâdî kuddise sirrûhü’l-âli Hazretlerinin dergâh-ı âlîleri olan İmaret câmi’-i şerîfine post serüp irşâd ile emr olmuşdur”(Hilmi, v. 20a).

Azîz Safî Efendi’nin iki halifesinden biri olan Devrekli Kemâlî Yusuf Efendi’nin talebelerinden Ereğlili Hâfız İsmail Efendi, Devrekli Kemâlî Yusuf Efendi’nin ölümünden sonra Halîl Rahmi Efendi’ye intisâb edip, bin iki yüz yetmiş senesi hilâfet alarak Ereğli Kazası’nda Cündi Dergâhı’na post sermiştir (Hilmi, v. 6b). Ereğlili Hâfız İsmail Efendi menâkıbnâme yazılırken hayatta olup hâl-i etvârî ile Yusuf Efendi’ye benzer olduğu ve hattâ Yusuf Efendi’nin kerîme-i muhteremelerini dahi alarak ona dâmâd oldukları Derviş İbrâhim Hilmi tarafından menâkıbnâmede anlatılmaktadır. Kemâlî Yusuf Efendi, Azîz Safî Efendi’nin irtihâllerinden on altı gün önce kırk üç yaşlarında iken dâr-ı bekâyâ rihlet eylemişlerdir.

1.3. Mudurnulu Abdullah Rüşdî Efendi (ö. 1734)

Mudurnulu Abdullah Rüşdî Efendi, Halvetîlikte Nasûhiyye’nin kurucusu olan Nasûhî Muhammed Efendi’nin (öl.1718) en sevdiği ve gözdesi olan halifesidir. Nasûhîlik kolu, Halvetîliğin Cemâliyye koluna bağlı Şeyh Şaban-ı Velî’nin kurduğu Şabaniye şubesiinden ayrılan Karabaşîyye kolundan çıkmadır. Kendisine kadarki silsile şu şekildedir:

21. Şeyh Ömer el-Halvetî (ö.800/1397)
22. Pîr Ahi Mirem (ö.812/1409)
23. Şeyh Hacı İzzeddin Halvetî (ö.828/1424)
24. Şeyh Sadreddin Hıyâvî (ö.860/1455)

25. Şeyh Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî (ö.868/11463-64)
26. Şeyh Pîr Muhammed Erzincanî (ö.869/1464)
27. Şeyh Cemâl el-Halvetî
28. Şeyh Hayreddîn-i Tokadî ? (Konrapavî) (ö.1535)
29. Şeyh Şabân-ı Velî (ö.1569)
30. Şeyh Muhyiddîn Kastamonî
31. Şeyh Ömer Fuâdî (ö.1568)
32. Şeyh İsmail Çorumî
33. Şeyh Çelebi Muslihiddîn
34. Şeyh Ali el-Atvel Karabâş-ı Velî (ö.1686)
35. Şeyh Seyyid Muhammed Nasûhî (ö.1718)
36. Şeyh Abdullah Rüşdî Mudurnuvî (ö. 1734)

Sadık Vicdânî'nin aktardığına göre Şeyh Nasûhî'nin en değerlisi ve halifelerinin reisi Mudurnulu Abdullah Rüşdî Efendi idi. Bu zat kol kurucusu olacak derecede üstün bir mevkiye sahip Halvetîlerden olup, şeyhinden aldığı feyzi, değerli halifelerinden Zoralı Hacı Mehmed Efendi vasıtası ile Çerkeşli Şeyh Hacı Mustafa Efendi'ye ulaştırmış ona kol kuruculuğu nasip olmuştur (Gündüz, 1995:217).

Mudurnulu Abdullah Rüşdî Efendi hakkında maalesef kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Hüseyin Vassaf'ın "*Sefîne-i Evliya*"da verdiği bilgiye göre Muhammed Nasûhî Efendi, "az zamanda ikmâl-i sülûka muvaffak olup 1085(1674) senesinde nâil-i hilâfet oldular ki, yirmi yedi yaşına müsadiftir. Hilâfet cemiyeti günü, Hz. Şeyh başındaki tâcını Muhammed Bey'in ser-i mübâhâtına hümâ-yı devlet gibi koyduğu zaman erbâb-ı hâl u kemâldan olanlar li-hikmeti'llâhi Teâlâ Karabaş-ı Velî hazretlerinin başına gâibten bir tâc-ı diğer konduğunu müşâhade etmişlerdir" (Akkuş ve Yılmaz, 2015: c.IV, 52). Muhammed Nasûhî Efendi daha sonra Sefîne'deki bilgilere göre mürşidi Karabaş-ı Velî hazretlerinin emriyle Mudurnu'ya giderek Sunullah Efendi Zaviyesi'nde irşad faaliyetlerine başlamıştır. Muhammed Nasûhî Efendi burada on bir sene kalmıştır. Bu esnada Mudurnulu Abdullah Rüşdî Efendi ile Zoravî Muhammed Efendi hazretlerini de yetiştirmiştir (Akkuş ve Yılmaz, 2015: c.IV, 53). Abdullah Rüşdî Efendi hocasından hilafet aldıktan sonra posta geçmiş ve Nasûhiyye adabını Mudurnu'daki Şeyh Sunullah Tekkesinde sürdürmüştür. Hocası Nasûhî Efendi ise Mudurnu'dan ayrılarak önce İstanbul'a oradan da mürşidi Karabaş-ı Veli Efendiyi ziyaret etmek için sürgünde buldukları Limni adasına geçmişlerdir. Bu esnada Limni'de sürgünde olan bir diğer zat da Niyâz-ı Mısrî hazretleridir. Her ikisinin de hizmetlerinde bulunmuş ve dualarını almıştır.

Abdullah Rüşdî Efendi ebedi âleme irtihallerinden sonra Mudurnu'da Şeyh Sunullah Efendi Dergâhı'na gömülmüştür. Ancak şeyhin kabri bugün Kanûnî Sultan Süleyman Câmii yanındaki türbede yer almaktadır.

Resim 3: Abdullah Rüşdî Efendi Sandukası.

“Abdullah Rüşdî Efendi'nin oğlu Hüseyin Efendi (v. 1181/1767-68) Üsküdar İnâdiye'deki Nalçacı Tekkesi'nde beşinci postnişin olarak görev yapmıştır. Hüseyin Efendi tekkenin dördüncü postnişini olan Mudurnulu Mehmed Tulûî Efendi'nin de (v. 1170/1756-57) damadıdır” (Reis, 2016:433). Abdullah Rüşdî Efendi birçok halife yetiştirmiştir. İçlerinden Mudurnulu olanları Şeyh Hasan Efendi, Şeyh Mustafa Efendi ve Şeyh Osman Efendi'dir.

1.4. Mudurnulu Mehmed Tulûî Efendi (ö. 1757)

Mehmed Tulûî Efendi, 1689 yılında Mudurnu'da doğmuştur. Bu tarih Müstakimzade'nin *Tuhfe* adlı eserinde vermiş olduğu bilgiye göre netleşmektedir. “Müstakimzade yetmiş yaşında öldüğünü bildirdiğine göre 1100 (1689) yılında doğmuş olmalıdır”(Aksoy, 2003:539). Şeyh Muhammed Nasûhî Efendi'nin dervişlerindendir ve Abdullah Rüşdî Efendi ile de pîrdaştır. Aslında Muhammed Nasûhî Efendi'den hilafet alamadan Nasûhî Efendi'nin ölmesi üzerine oğlu Şeyh Alâeddin Ali Efendi'den hilâfet almıştır. “Üsküdar'da Nalçacı Halil Efendi Tekkesi şeyhi Mehmed Efendi'nin 1155'te (1742) vefatı üzerine aynı tekkeye şeyh tayin edildi ve burada on beş yıl kadar şeyhlik yaptı. Memleketi Mudurnu'ya gittiği bir sırada orada hastalanarak “âsâr-ı hikmet” ibaresinin gösterdiği 1170 (1757) yılında vefat etti. Mehmed Tulûî Efendi hattat Sarı Yahyâ Efendi'nin talebesi olmuş, sülûs ve nesihte ondan icâzet almıştır. Yazdığı şiirlerde Tulûî mahlasını kullanmıştır. Mehmed Tulûî Efendi'nin çok sayıda durak, ilâhi, tevşîh vb. bestelediği bildirilmekteyse de bestelediği eserlerden günümüze ancak güftesi Gafûrî'ye ait, “Sürüp dergâhına rûy-i siyâhım” mısraıyla başlayan irak ve güftesi

Yûnus Emre'ye ait, "Ben bende buldum çün Hakkı" mısraıyla başlayan segâh durakları gelebilmiştir"(Aksoy, 2003:539).

Mehmed Tulûî Efendi bir ziyaret için Üsküdar'dan geldiği memleketi Mudurnu'da rahatsızlanarak 1757 senesinde vefat etmiştir. Mezarı Halil Rahmi Efendi sandukası ile hemen yan yanadır. Sandukanın üzerinde iki çerçeve asılıdır. Latin harfli çerçevede hatalı olarak "*İskender oğlu Talha Efendi*" yazılı iken Osmanlıca olan çerçevede "*Eş-şeyh Tulûî Efendi'ü-l Halvetî'ü-l Üsküdârî*" yazısı bulunmaktadır.

Resim 4: Mehmed Tulûî Efendi Sandukası

Mehmed Tulûî Efendi ile ilgili olarak bir de makam taşı bulunmaktadır. Üsküdar'da 15 sene boyunca Nalçacı Halil Efendi Tekkesi şeyhliğini yapmış olması nedeniyle bu makam taşının yapıldığı tahmin edilmektedir. Makam taşının bugün bu tekkede olduğu söylenmektedir. Makam taşı şu şekildedir:

Resim 5: Mehmed Tulûî Efendi Makam Taşı

Tulûî Efendi'nin makam taşında "Ehibbâdan duâ celb etmek için / Burada vaz'olundu bu alâmet / Duâ-yı hayrdır ancak sa'îdâ / Alâmetden murâd olan ne minnet / Dedi dil-i nâsa târîh-i vefâtın / Tulû'î eyledi firdevse rihlet / Sene 1170 / İşbu hânkâh-ı kudsiyân-metâfin nice / müddet şeyhi olup "ber-fahvâ-yı hubbu'l-vatani mine'l-îmân" / Mudurnu'ya sıla-i rahm için azîmet ve anda / hulûl-i ecel-i müsemmâ ile müteveccih-i tekyegâh-ı / vuslat olan Tulû'î eş-Şeyh Mehmed Efendi / Sene 1170" şeklinde bilgiler geçmektedir.

Nalçacı Halil Efendi Tekkesi bugün ayrıca Tulûî Tekkesi olarak da bilinmektedir. Fatih Köse'nin yazmış olduğu "*İstanbul Halvetî Tekkeleri*" adlı eserde bu tekke ile ilgili ayrıntılı malumatlar bulmak mümkündür. Eserden anlaşıldığı üzere Tulûî Efendi ile birlikte daha pek çok Mudurnu kökenli Halvetî şeyhi bu tekkede posta geçmiş ve hatta kurucusu olan Nalçacı Halil Efendi dahi Mudurnuludur. Eserde tekke ile ilgili olarak (2012:177-178): "Üsküdar İlçesi'nde, İnadiye'de, Tabaklar (Debbağlar) Mahallesi'nde, Büyük Selim Paşa Caddesi veya Balcılar Yokuşundan girilen, Nalçacı Hasan Sokağı'nda, 266 ada, 7 parselde yer almaktaydı. Tekke arşiv belgelerinde Üsküdar'da eski menzilhane civarında kutbü'l-arifin Nalçacı Halil Efendi nam-ı diğer Tulûî Efendi Dergâhı diye geçmektedir. 1792 tarihli listede tekke, Üsküdar'da İnadiye Hamamı kurbunda Şeyh Tulûî Tekyesi diye geçmektedir. Tekkenin kurucusu Halvetî tarikatından Mudurnulu Nalçacı Şeyh Halil Efendi'dir (ö. 1657)" şeklinde bilgiler geçmektedir. Ayrıca ilave olarak tekkenin zikir günlerinin Perşembe olduğu ve tekkenin postnişinlerinin kimler olduğu hakkında da bilgiler vardır. Şöyle ki:

"1-Mudurnulu Nalçacı Şeyh Halil Efendi (ö.1048/1638-39), tekkedeki türbede metfundur. 2-Mudurnulu İplikçi Şeyh Ebubekir Efendi (ö. 1082/1671), türbede

metfundur. 3-Şeyh Mehmed Efendi (ö 1155/1742). Hazirede metfundur. 4-Mudurnulu Şeyh Mehmed Tulûî Efendi (ö,1170/1756), Mudurnu'da metfundur. Hazirede O'na dua etmek için dikilmiş bir taş (vardır) ... 5-Şeyh Hüseyin Efendi (ö.1198/1767), önceki şeyhin damadıdır. Şeyh Abdullah Rüşdü Efendi'nin oğludur. Türbede metfundur. 6-Şeyh Mehmed Rüşdi Efendi (ö. 1232/1816), Şeyh Hüseyin Efendi'nin oğludur. Türbede metfundur. 7- Şeyh Ahmed Reşid Efendi (ö.1280/1863), Şeyh Rüşdü Efendi'nin oğludur. Türbede metfundur. 8-Şeyh Mustafa Enver Bey (ö.1289/1872), Şeyh Ahmed Reşid Efendi'nin halifesidir, Mehmed Said Efendi'nin oğludur. 1243/1827-28 tarihinde doğmuştur. ... 9-Şeyh Mehmed Tayyar Bey (ö.1328/1910), Şeyh Mustafa Efendi'nin oğludur. 1280/1863-64 tarihinde doğmuştur. Bu dönemde tekkede el-Hac Mustafa Efendi'nin oğlu Derviş İsmail Efendi ve Konyalı Derviş Mehmed Efendi dervişlik yapmaktaydı. 1897-1900 yılları arasında kendisine taamiye olarak tahsis edilmesi şartıyla et bedeli olarak 290 kuruş maaş verilmekteydi. 10-Şeyh İhsan Efendi (ö,1946) Mustafa Enveri Efendi'nin diğer oğludur. Tekkede doğmuştur. Önemli bir Şabani musikişinası idi. Musikinin inceliklerini dayısı ünlü musikişinas Behlül Efendi'den, Selami şeyhi Muhtar Efendi'den, Sünbül Efendi Dergâhı zakirbaşısı şeyh Mehmed Sinan Efendi'den ve zakirbaşı Paşa Mehmed Efendi'den öğrenmiştir. Bestelediği ilahiler günümüze ulaşmamıştır" (Köse, 2016:180-181).

Tulûî Efendi ile ilgili olarak Hüseyin Vassaf'ın yazdığı "*Sefine-i Evliya*" adlı eserin dördüncü cildinde de şu bilgiler geçmektedir: "Hz. Nasuhi'den ahz-i feyz edenlerdendir. Nalçacı Dergâhına şeyh olmuş idi. Onun zamanında tekkeye Ubeydullah Paşa tarafından minber vaz' edilmiş ve cihetler tahsis olunmuştur. Hz. Nasuhi'den ahz-i feyz etmekle beraber hilafeti Pîr-zade Seyyid Alâeddin Efendi hazretlerindendir. Balada isimleriyle tezyin-i sahife eylediğim Fazlullah Efendi hazretleri dahi pederleri Alaeddin Efendi hazretlerinden feyz-yab-ı kemal olmakla beraber Tulûî Efendi'ye dahi hizmetleri sebkemiştir" (Akkuş ve Yılmaz, 2015: c.IV,76).

2. Mudurnu'da Kadirî Tarîkatı ve Abdurrahim Tırsî Hazretleri

Mudurnu'da Kadirî tarîkatı ile ilgili olarak ilk dikkatleri çeken isim Abdurrahim Tırsî hazretleridir. Rahmi Serin onu Mudurnu velilerinin imamı, üstadı olarak nitelemektedir (Serin, 1995:83). Abdurrahim Tırsî Efendinin Kadirîlik ile ilk tanışması Eşrefoğlu Rûmî sayesinde. "Abdülkadir-i Geylani'ye (ö. 561/1165-66) nispet edilen bu tarîkat, İslam dünyasının ilk ve en yaygın tarîkatıdır... *Behcetü'1-esrar ve Kala'idü'1-cevahir* gibi Kadirî kaynaklarında soyunun baba tarafından Hz. Hasan, anne tarafından Hz. Hüseyin'e ulaştığı kaydedilen Abdülkadir-i Geylani'nin diğer bazı çocukları babalarının vefatından sonra çeşitli bölgelere giderek tarîkatı yaymışlardır" (Azamat, 2001: c.XXIV,131-2).

"Kadirîyye'yi Anadolu'ya (ilk defa) XV. yüzyılda, Hacı Bayram-ı Veli'nin müridi iken onun emri üzerine Hama'ya gidip Abdülkadir-i Geylani'nin soyundan Hüseyin el-Hamevî'den hilafet alan Eşrefoğlu Rumi getirmiştir" (Azamat, 2001: c.XXIV,132). Eşrefoğlu Rûmî'nin "Asıl adı Abdullah, babasının adı Ahmed Eşref'tir. Kaynaklarda künyesi Abdullah Rûmî b. Seyyid Ahmed Eşref b. Seyyid Muhammed Süyûfî (Mısır) şeklinde geçmektedir. İbnü'l-Eşref, Eşrefzâde, Eşref-i Rûmî, Abdullah İznikî ve Abdullah-ı Rûmî adlarıyla da tanınmıştır. Mısır'dan Suriye'nin Hama kasabasına, daha sonra Anadolu 'ya göç edip önce Manisa'ya, ardından da İznik'e yerleşen, aslen

Mekkeli ve Hz. Peygamber soyundan geldiği rivayet edilen, âlim ve şeyhler yetiştirmiş bir ailenin çocuğudur” (Pekolcay ve Uçman, 1995: c.XI, 480). Eşrefoğlu Rûmî, Kadirîyye'nin Anadolu'daki ilk kolu olan *Eşrefîyye* kolunun da kurucusudur. Ancak kurduğu tarikat geniş bir alana yayılmamış, İznik-Bursa çevresiyle sınırlı kalmıştır.

Abdurrahim Tırsî hazretleri her ne kadar İznik'in Tırse köyünde doğmuş olarak kayıtlarda geçiyor olsa da soyunun kökeni Mudurnu'ya dayanmaktadır. Vassaf'ın Sefîne'de konuyla ilgili vermiş olduğu bilgiler şöyledir:

“Müşarünileyhimden Şeyh Abdurrahim-i Tirsi hazretleri cenâb-ı Eşref-zâde'nin kerime-i muhteremesi Züleyha Hanım'ı tezevüc etmiş, Hz. Pir-i Sâni'ye dâmâd olmuştur. Kayın pederlerinin vasiyeti üzerine ca-nişîni oldular. İznik'e sekiz saat mesafesi olan Tırse karyesinde Bolulu İsfendivar-zâde akrabalarından Bâyezîd-i Fakîh nam zatın mahdûmudur. Henüz çocuk iken pederleriyle maan Eşref-zâde hazretlerinin, hüsn-i nazarına mazhar olmuşlar, hatta çocuk iken Hz. Şeyh'e fevka'l-âde meclûb olduğundan taht-ı terbiyelerine almışlar; tahsiline itina buyurmuşlar; en sonra hilâfette bekam ederek, şeref-i sıhriyyetlerine mazhar kılmışlardır. Tabîat-ı şîriyyeleri olup, Dîvân'ları vardır. Kerâmât-ı aliyyeleri menkuldür. 926 Saferinde (Ocak 1520) dâr-ı cemâle intikâl eylediler. Azîzinin yanında defin-i hak-i mağfiret kılınmıştır. (Kaddasa'llahu sırrahu) Kırk sekiz sene, seccâde-nişin-i tarâkat oldukları lede'l-hesab nümâvân olmaktadır” (Akkuş ve Yılmaz, 2015: c.V, 104).

Sefîne'deki bilgilere bakılacak olursa Abdurrahim Tırsî hazretleri, Eşrefoğlu Rûmî tarafından kendisindeki cevherin fark edilmesi üzerine henüz daha çocukken terbiyelerine alınmışlardır. İslam Ansiklopedisindeki bilgiye göre: “Çocukluk yıllarında babasıyla birlikte İznik'e giderek Eşrefoğlu Rûmî'nin sohbetlerine katıldı. Eşrefoğlu'nun, "Bu çocuğu bize veriniz, talim ve terbiyesiyle meşgul olalım" demesi üzerine, babasının da rızası ile şeyhin himayesine girdi ve onun tarafından büyütülüp yetiştirildi. Bir müddet sonra şeyhinin kızı Züleyha Hatun'la evlendi. Eşrefoğlu'nun vefatından (874 / 1469) sonra vasiyeti gereğince dergâha postnişin oldu. Safer 926'da (Şubat 1520) İznik'te vefat etti ve şeyhinin yanına defnedildi. Yerine önce Muslihuddin Efendi, daha sonra da oğlu Pir Hamdi Efendi geçti”(Özcan, 1988: c.I, 293). Görüldüğü üzere Abdurrahim Tırsî hazretleri hem Eşrefoğlu Rûmî gibi bir büyük zatın ardından Kadirî postuna geçmekle hem de onun gibi bir büyük sūfînin kızı ile evlenerek ona damat olmakla şereflenmiştir. Yine Sefîne'deki bilgilere bakılacak olursa Abdurrahim Tırsî hazretlerinin mezarı İznik'te Eşrefoğlu Rûmî'nin türbesinin yanında olarak gösterilmektedir. Ancak mezarının asıl yeri köken olarak da mensup bulunduğu Mudurnu'da Sultan Süleyman Camisinin 200 metre ilerisinde ırmak kenarında bulunmaktadır.

Resim 6: Abdurrahim Tırsî Efendi Mezarı ve Kitabesi

Abdurrahim Tırsî hazretleri şairlik yönü oldukça güçlü bir Kadirî şeyhidir. Onda tasavvufun önde gelen simalarından Yunus Emre'nin etkilerini görmek mümkündür. Ayrıca Eşrefoğlu Rumi hazretlerinin de tesirinde kaldığı yazmış olduğu ilahilerinden anlaşılmaktadır. Dili sade ve kullandığı vezin hece veznidir. "Bursalı Mehmed Tahir ile S. Nüzhet Ergun bir divanının bulunduğunu kaydediyorlarsa da eser bugüne kadar ele geçmemiştir. S. Nüzhet Ergun Türk Şairleri'nde çeşitli mecmualardan topladığı on bir şiirini yayımlamıştır. Güftesi Abdürrahim Tırsî'ye ait olan ilahiler, uzun yıllar Kadirî dergâhlarında okunmuştur. Onun tarafından bestelendiği belirtilen bazı ilahilere çeşitli el yazması güfte mecmualarında rastlanmaktaysa da bunların hiçbirinin notası zamanımıza ulaşmamıştır"(Özcan, 1988: c.I,293).

Abdurrahim Tırsî hazretlerinin mermer sandukasının bulunduğu kabristanlıkta yatan diğer zatların isimleri ise Şeyh Sırrı Ali Efendi, Şeyh Muslihuddin Efendi, Şeyh Eşref-i Sani, Şeyh Abdullah Efendi ve Şeyh Abdulkadir Efendi şeklindedir.

Şeyh Muslihiddin Efendi, Abdurrahim Tırsî hazretlerinin ölümü üzerine posta geçen ilk halifesidir. Şeyh Sırrı Ali Efendi, Abdurrahim Tırsî hazretlerinin torunudur. 1636 yılında vefat etmiş ve dedesinin yanına defnedilmiştir. Şeyh Eşref-i Sani ise şair gönüllü bir kimsedir. Hilafeti babası Şeyh Lütfullah Efendiden alarak posta geçmiştir. İlahilerinden biri şu şekildedir:

Gönülde âteş-i aşk ile yanmış tâze dağım var
 Benim bu tekye-gâh içre sönmez bir çerağım var
 Bana olmaz mukabil kimse, meydân-ı muhabbette,
 Elimde tîğ-ı himmet gibi bir yalın bıçağım var.
 Aceb mi kûşe-i uzlette dâim i'tikâf etsem?
 Benim bu kâinatın iltifatından ferağım var.
 Bu Sâni Eşrefin hiç bâb-ı arza ihtiyacı yok,
 Muhammed Mustafa gibi benim bir sığıncağım var.

Şeyh Abdullah Efendi, Şeyh Eşref-i Sani'nin oğludur ve 1734 yılında şehit olarak vefat etmiş ve babasının yanına defnedilmiştir. Şeyh Abdulkadir Efendi ise Şeyh Abdullah Efendinin oğludur ve o da şair gönüllü bir dervişdir. Babasından hilafet alıp posta geçmiştir. Devran sırrına dair "Devrannâme" adlı bir eseri ve Divan'ı vardır (Serin, 1995:85-88).

3. Mudurnu'da Zeyniyye Tarîkatı ve Fahreddîn-i Rûmî Hazretleri

Fahreddîn Rûmî hazretlerinin kabri bugün Mudurnu'da Sultan Süleyman Camisi haziresindeki diğer mezarlarla beraberdir. Kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre bu kabir daha önceleri Mudurnu Yıldırım Bayezid Camisinin hemen yanında iken daha sonra tekke ve zaviyelerin kapatılması sonrası başka pek çok mezarla birlikte bu yeni yerine taşınmıştır. Mezarın orijinal bir kitabesinin olmaması da bu nedenle olmalıdır.

Resim 6: Fahreddîn Rûmî Efendi Mezarı ve Kitabesi

Fahreddîn Rûmî mezar taşında her ne kadar Zeyniyye tarîkatının bir mensubu olarak gösterilse de tarihi kaynaklarda bunu destekleyecek yeterli bilgiye rastlanılmamaktadır. Zeyniyye tarîkatı mensubu olduğu, asıl adının Zeynüddin Ebu Bekr Bin Muhammed Safi olduğu ama mahlas olarak Fahreddîn Rûmî adını kullandığı şeklindeki daha çok internet ortamındaki rastlanılan bilgiler farklı kaynaklardan tasdike muhtaçtır.

Bu bilgilerin dışında kesin olarak bilinenler ise Fahreddîn Rûmî'nin I. Murad Han'dan itibaren Yıldırım Bayezid dönemine kadar yaşamış güçlü bir fakih ve şeyh olduğudur. Hatta I. Murad Han onu kendisine vezir yapmak istemiş ama o kabul etmemiştir. Uzlete çekilmeyi, dini ilimlerle uğraşp ibadet etmeyi, zühd ve vera sahibi olmayı tercih etmiştir. Yazdığı önemli eserlerden bazıları *Müştemilü'l-Ahkâm* ve *Ferâidü'l-Leâlî* adıyla. Öldükten sonra kabri Mudurnu'da Yıldırım Bayezid Camisinin hemen yanına defnedilmiştir. Sicilli Osmanî'nin aktardığına göre ise Abdulkadir-i Geylani soyundandır ve Kadirî tarîkatı mensubudur (Türkyılmaz, 2001:c.II, 389). Yine

Sicilli Osmanî'ye göre selefın "ücret mekruhtur" fikrine dayanarak ücretli imamlara uymadığı da mevcut bilgiler arasındadır(Süreyya, 1996: c.II,505).

4. Sonuç

Mudurnu ilçesi Türk tasavvuf tarihi açısından değerlendirilecek olursa çok değerli zatların metfun bulunduğu bir ilçemizdir. İlçe merkezinde henüz kimliği tam olarak tespit edilemeyen ancak çeşitli tarikatların şeyhlerinden oldukları belirtilen mezar taşlarının bulunuyor olması, daha üzerinde çalışılması gereken pek çok şeyin olduğu düşüncesini doğurmaktadır. Bunun dışında Mudurnu merkezde ve tepelerde dizili olan türbeler de mevcuttur. Yeşil türbe, Doruk Baba türbesi ve Arslan Baba türbesi bunlardan sadece üçüdür ve bu türbelerde de tam olarak kimlerin yatmakta olduğu meçhuldür. Davut el-Halvetî gibi bir büyük zatın bugün Mudurnulu olduğunu bilmemizle birlikte ve Mudurnu'da metfun bulunmasına rağmen mezarının bilinmiyor olması, bu kimliği belirsiz olan türbe ve derviş kabirlerinin daha iyi incelenmesi gerekliliğini göstermektedir. Bu gibi incelemelerin yanında Mudurnu sadece kendi toprağında metfun olanlardan dolayı değil, bir şekilde yolu Mudurnu'ya düşmüş olan Nasuhi Muhammed Efendi gibi tasavvufun büyükleri nedeniyle de oldukça farklı bir beldedir. Tarih boyunca ilgi odağı olmuş, Ahiliğin adeta üstlerinden biri olarak bugüne kadar geleneğini sürdürmüş bir tarihi kent olarak bu özelliklerin çok daha fazla araştırılmaya ve yayına dökülmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

AKSOY, Hasan (2003). "Mehmed Tulûî Efendi". *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c. XXVIII, s. 539. İstanbul.

AZAMAT, Nihat (2001). "Kadirîyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt: XXIV, sayfa: 131-136

GÖLPINARLI, Abdülbâki (1969). *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

HİLMİ, İbrâhim (1857?). *Menâkıb-ı Hacı Mustafâ Sâfi Efendi*, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, Şer'iyye Kısmı, No:1111

HULVÎ, Mahmûd Cemaleddîn (1993). *Lemezât-ı Hulviyye Ez Lemezât-ı Ulviyye (Büyük Velilerin Tatlı Halleri)*, Haz. Mehmet Serhan Tayşî, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları Nu: 68, İstanbul

İSLAMOĞLU, Abdülmecid (2007). "DÂVÛD-I HALVETÎ VE GÜLŞEN-İ TEVHÎD Ü TAHKÎK'İ (İNCELEME-METİN)" Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları ABD, Ankara.

KONRAPA, M. Zekâi (1960). *Bolu Tarihi*. Bolu Vilayet Matbaası, Bolu.

KÖSE, Fatih (2012). *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, I. Baskı, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No: 263, İstanbul.

ÖZCAN, Nuri (1988). “Abdurrahim Tırsî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi** c. I, s.293, İstanbul.

PEKOLCAY, A. Necla ve Abdullah UÇMAN (1995), “Eşrefoğlu Rûmî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları**, Cilt: XI, Sayfa: 480-482.

RAMSAY, William M. (1967). **Anadolu Tarihi Coğrafyası**. Çev. Mihri Pektaş, İstanbul.

REİS, Bedriye (2016). “Bolu’da Halvetîliğin Temsilcileri” **AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: XVI, Yıl:16, Sayı: I, 16: 423-451, Bolu.

SERİN, Rahmi (1995). **Hayreddin Tokâdî Hazretleri, Bolu ve İlçelerindeki Türbeler**, İlimi Araştırmalar ve Hayreddin Tokâdî Hazretleri Vakfı Yayınları, Bolu.

SÜREYYA, Mehmed (1996). **Sicilli Osmanî Cilt 2**, 6 Cilt, Yayına Hazırlayan Nuri Akbayar, S. Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, İstanbul.

TÜRKYILMAZ, M. Emin (2001), **Bütün Menkıbeleriyle İstanbul ve Anadolu Evliyalari, 2 Cilt**, İpek Yayın ve Dağıtım, İstanbul.

ULUDAĞ, Süleyman (1997). “Halvetîyye”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları**, Cilt: XV., s. 393-395, Ankara.

USLU, Recep (1994). “Dâvûd-ı Halvetî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi** C. IX, İstanbul, 1994.

VASSÂF, Osmânzâde Hüseyin (2015). **Sefîne-i Evliyâ**, Yay. Haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, 4. Cild, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

VİCDÂNÎ, M. Sâdık (1995). **Tarîkatler ve Silsileleri (Tomar-ı Turûk-ı Aliyye)**, Yay. Haz. İrfan Gündüz, Enderun Kitabevi, İstanbul.